

DR. KISS ELEK PÜSPÖK TEMETÉSE

Az elhunyt püspök teste december 10-ig pihent a püspöki lakásban felállított ravatalon. Másnap, péntek de. 11 órakor, a koporsónak a templomba való szállítása előtt, vette kezdetét a búcsúszertartás. Hűséges élettársa, gyermekei és unokái mellett a ravatalt az Egyházi Képviselő Tanács tagjai, az Egyházi Központ tisztviselői, a kolozsvári egyházközség számos tagja, teológiai tanárok és hallgatók állották körül. Az imádságot Szabó Dezső kolozsvári lelkész mondta. A gyászszoltár élénklése után a koporsót a teológiai hallgatók vették vállaikra és a jelenlevők kíséretében átvitték a templomba és elhelyezték az ott felállított ravatalon. Ezután felcsendült a 90. zsoltár: „Tebenned bízunk eleitől fogva...”.

December 11-én, szombat reggel 8 órától, a teológiai hallgatók, lelkészek, Egyházi Képviselő Tanács tagjai, központi tisztviselők és a szülőfalú — Medesér — képviselői népi viseletben állottak díszorséget a püspök ravatalánál.

Az Egyház Elnöksége dr. Barabássy László, Székely János főgondnokok és dr. Kovács Lajos főjegyző de. 10—12 között fogadták a részvétnyilatkozatokat.

TEMETÉSI SZERTARTÁS

A templomban a gyászistentisztelet du. 1 órakor kezdődött, de már jóval előtte a templomot megtöltötték a gyászoló hívek és a majdnem teljes számban megjelent lelkészek.

Az istentisztelet „Szomoruan sóhajt szívünk“ és „Hozzád megyek Uram“ énekekkel kezdődött, melyek mint a közös gyász és bánat fenséges akkordjai zengtek a boltívek alatt. Ezután Szabó Árpád kolozsvári lelkész imádkozott:

Örökkévaló és mindenható Istenünk, életünk adója, megtartója és számonkérője, mennyei édes Atyánk !

A mélységből kiáltunk Hozzád, hallgasd meg a mi kiáltásunkat. A halál árnyékának völgyében járunk, körülvevett a gyász és a fájdalom s vergődő szívünk sötétben tapogatózik. Úgy érezzük, jó Atyánk a veszteség fájdalmában, mintha egy pillanatra elaludt volna az életünk felett virrasztó Gondviselés s a halál fájdalmas ténye behullott életünkbe.

És mi mégis Téged keresünk, mert sötétségből fény után vágyódunk. Bár súlyosan visszük életünkön a fájdalom s a gyász keresztjét, ajkunkon

mégis zsolnárol a hit s a Benned való szent bizalom: kereszted ha sujtol is, szereteted mégis felemel. Bekötözöd a fájó sebeket, letörölöd a könnyeket, mert Te vagy a szeretet, az élő gondviselés.

Hítünk bizalmával kapaszkodunk beléd és imádkozunk Hozzád. Hiszen, ha arasznyi létünk mulandósága sokszor veti a bánat s a gyász mélységébe életünket, mi mégis tudjuk, hogy bár örök törvényed véget is szab földi futásunknak, a Te örökkévaló szereteted nem engedi meghalni bennünk az embert, a Te gyermekedet.

Most még sem magunkra nézünk, hanem a koporsóban nyugvó életért mondunk Neked — könnyes szemmel bár — hálát és köszönetet. Hiszen Te adtál neki életet, Te voltál számára a gondviselés, az utat mutató tűzoszlop, Te voltál életében az áldás s a segedelem. Oh köszönjük édes jó Atyánk benne a hűséges élettársat, a szerető gondoskodó édesapát, az övéiért élő nagyapát, a rokont; köszönjük a melegszívű és áldottlelkű embert. De köszönjük Neked szeretetközösségünk, az Anyaszentegyház nevében az egyenlők között az elsőt, a főpásztort, a bölcs egyházkormányzót, mindannyiunk nemcsak első őrállóját, de szerető édesapját. Köszönjük a tanítómestert, aki a próféták lángoló hitével és lelkesedésével s az evangélium áldott szellemével mutatta meg annyi nemzedéknek „az isteni törvény útja“-t, s tanított meg hűségre, odaadásra a Te szolgálatodban.

S most amikor örök törvényed szerint véget ért az ő földi pályafutása, óh enged hinnünk, hogy lehullt a lepel, mindaz, ami a földhöz kötötte s a lélek szabadon, sasszárnyakon szárnyal az éteren keresztül Hozzád s nálad hazatalál. Oh engedd hinnünk örökkévaló Istenünk, hogy ott áll most előtted, aki már élő vízben megfürdött s mozdulatlanságában is élő szívét, élete legdrágább kincsét, mint biborserleget nyújtja feléd, azzal a kéréssel, hogy töltsd meg az örökélet italával.

Adj számára csendes pihenést az anyaföldben, jóságos Isten, abban a földben, amely a bölcsőjét ringatta s amelyért élt, szolgált hűséggel egy életen keresztül. Lelkének adj üdvösséget az örökkévalóságban. Benned bízunk, a halál árnyékának völgyében is reád tekintünk s áldjuk és megasztaljuk a Te szent nevedet, most és mindörökké.

Amen.

A GYÁSZBESZÉDET DR. KOVÁCS LAJOS FŐJEGYZŐ TARTOTTA

Ézs 6, 8; Mt 5, 48

Negyvenhárom évvel ezelőtt a mostanihoz hasonló ravatal állott e templom piacán, és hangzott a prédikátor ajkairól a gyászbeszéd első, komor fenségu mondata: „Ebben a koporsóban Ferencz József unitárius püspök fekszik, élt 93 évet.“ Nem sok könnyet fakasztott akkor a néma bánat; kétségbeesés, fájdalmas zokogás nem visszhangzott a falakról. Csupán mély, őszinte gyász, a hálás emlékezés szomorú ünnepi hangulata ülte meg a lelkeket. Hiszen úgy érezte mindenki, hogy az ősz főpásztor tovatűnésével egy teljes, emberi mértékkel mérve a tetőpontra érkezett nagy ember földi élete ért véget; ugyan-

akkor az 52 évre terjedt püspöki szolgálat befejeződésével egyházunk életében egy jelentős történelmi korszak zárult le.

Ma, ezen a végtelenül szomorú napon ismét, azóta immár negyedszer, püspöki ravatal áll templomunk piacán, a Jézus asztala helyén. Megfáradt, örök pihenőre tért püspökétől búcsúzik az egyház és búcsúznak mindazok, akik őt szerették, tisztelettel és ragaszkodással vették körül. A 43 évvel ezelőtti szomorú ünnepi hangulathoz hasonlóan komor méltósággal és tiszta áhítattal jut kifejezésre e szavakban a keserű valóság: „Ebben a koporsóban Dr. Kiss Elek unitárius püspök fekszik, élt közel 84 évet.“ Mi is e végtisztesseget tevő gyülekezet őszinte, mély gyásszal vesszük körül főpásztorunk koporsóját, aki egy negyedszázadon át teológus ifjak prófétai ihletettséggű tanítója, és egy másik negyedszázadig, történelemformáló időkben egyházunk bölcs lelki vezetője, evangéliumi lelkületű irányítója, híveit atyai gondossággal körülvevő hűséges pásztor, a szeretet, békesség és testvériség örömeinek hirdetője és öntudatos munkálója volt. Ezért a szomorú órában mi sem könnyek áradatával, a veszteség jajkiatásaival mondunk utolsó istenhozzádot, hanem őszinte tiszteletadással, Isten kifürkészhetetlen akaratát gyermeki alázattal elfogadó lelkülettel hajtjuk meg fejünket a virágokkal gazdagon díszített koporsó mellett, mert a láthatatlan, örökkévaló világba távozott püspökünk élete színes, gazdag, eredményes, kiteljesedett, áldott élet volt; mert az ő földi, látható és mulandó életből való búcsúzásával egyházunk történetében egy újabb szakasz fejeződött be.

Néhai kedves atyánkfia leggyakrabban az alapigékül felolvasott bibliai versekről prédikált. Ezért választottam én is azokat e szomorú alkalommal elmélkedésem alapjául, mert a legszemléletesebben fejezik ki püspökünk életelfogását, hitvilágát, egész életprogramját.

Ifjú éveiben érdeklődésével a nevelés ügye felé fordult. Első nagy munkáját is ebből a tárgykörből készítette, annak az időszaknak első felében, amikor az oxfordi unitárius teológiai intézet ösztöndíjas hallgatója volt. Itt érte az első világháború, amelynek egymásra torló szomorú eseményei eredményeképpen gondolkozásában és érdeklődési köre kiformalódásában alapvető jelentőségű változás történt. Egyre nagyobb mértékben mélyült el az őszövet-ségi próféták világában. Ámos, Ézsaiás, Jeremiás próféciája, elsősorban is az azokból hatalmas lendülettel kiáradó egyistenhit és feltétlen erkölcsi parancs ellenállhatatlanul megragadta és több-kevesebb erővel élete végéig hatalmába tartotta. Az elmélyülés áldott pillanataiban, mint egykor Ézsaiás, hallani vélte a személy szerint feléje hangzó isteni beszédet: „Kit küldjek el és ki megyen el nekünk?“ Ő pedig újra meg újra szent ittasultsággal, boldogan felelt: „Imhol vagyok, Úram, küldj el engem!“ Mind túlaradóbb módon vált lelkében élő erővé a prófétai hivatástudat, a jó, a szép, a tiszta, a magasrendű élet utáni sóvárgás és annak felismerése, hogy neki, a nagy prófétához hasonlóan szólania, beszélnie, küzdenie, intenie vagy lelkesítenie kell; hogy neki hívei és egyháza lelki és szellemi felemelése áldott feladatának kell erejét, tudását, tapasztalatait, hitét, egész életét szentelnie.

Rövid lelkészi szolgálata idején, amely az első világháború két utolsó évére és azt követő évekre esett, egy Hargita megyei község gyülekezetében fiatal lelkesedése minden lendületével és a vallás-erkölcsi törvény hangozta-

tásával a háború nyomorúságaiban megviselt hívek felé a vigasztalás, a meg-
eleveníő és ujjíateremőő prófétaí lélek szent ételét és italát árasztotta.

Ez az őt állandó szent nyugtalanságban és áldott feszűltségben tartó
prófétaí hivatástudat határozta meg 25 éví teológiaí tanári működését is. A
teológus ifjak lenyűgöző, élményszámba menő, magávalragadó előadásait nem
egyszer szent reménységgel és minden alkalommal nemes lelkesedéssel hall-
gatták. Azoknak emléke lelkészeink lelkében, akik ezekben az élményekben
részesűlhettek, kitörűlhetetlenűl él.

Aztán, amikor ezelőtt 25 esztendővel a székelýkereszturi zsinat bizalma
a legfőbb egyházi tisztségre emelte, a prófétaí lángolás minden tiszta fényét
továbbra is magasra tartva az addigal is nagyobb mértékben, a legnagyobb
próféta, a názáreti Jézus minden idők keresztény hívő embere felé örök idő-
szerűséggel hangzó örömműzenete lett főpásztori tevékenységének megingat-
hatatlan alanja. Az evangélium mondanivalójának összefoglalatát a kettős
jezusi szeretetparancs mellett alapígénk másodík felében látta: „Legyetek
tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes.“ Azt természetesen nem
hitte, hogy bármilyen emberi erőfeszítéssel a gyarló, mulandó, a dolgokat
csupán rész szerint ismerő ember számára elérhető lenne a tökéletesé válás.
Abban azonban rendíthetetlen mešovöződéssel, szent optimizmussal hitt, hogy
az eszményi világ, a magasrendű emberi élet, az Istenországa Jézus-tanítvány
mivoltunkban megközelíthető. Ezért hitté és hírdette, hogy a keresztény hívő
ember magasztos hivatása és szent elkötelezettsége az állandó fejlődés, a szűntel-
telen anyagi, lelki és szellemi gyarapodás szolgálata, a tökéletesűlés, az isten-
fiűség szent magaslátára való felemelkedés vágya, akarata, törekvése és mun-
kálása. Hítte, hogy Isten jónak teremtette ezt a világot és benne a teremtés
koronáját, az embert és az emberi élet fokozatosan az eszményi, boldog világ
irányába fejlődík. Hítte, hogy az a magasrendű, Istennek tetsző élet, ahol
a szeretet uralkodik, és ahol a tudás, a józan ész, a világosság, a bölcsesség
méltósága ragyog be mindent.

Dr. Kiss Elek pűspök atyánkfia erős akarató, vasszorgalmú, óriási
munkabírású, szűntelenűl munkálkodó, tudományos, teológiaí és egyéb mun-
kák egész sorát létrehozó, a mértékletességben példaadó, szűkebb családját
önzetlen szeretettel magához ölelő, szűlőfalujához elszakíthatatlan szálakkal
ragaszkodó, a társadalom, az egyház, a nép, a haza javáért mindenét fel-
áldozni kész próféta és jézustanítvány volt. Magatartása néha a prófétaí
stílusában a kíméletlenségig zord, hajlíthatatlanul kemény volt, de azt leg-
jobb meggyőződése szerint mindig a szent ügy, az eszme érvényesűlése, egy-
háza és népe clómenetele érdekében tette. Ennél sokkal gyakrabban nyilat-
kozott meg benne a jézustanítvány, aki szerető részvétell hajol le a szen-
vedőkhez és jóságos kezét újra meg újra kinyűjtja a nélkülözők, a segítségre
várók, az anyagi támogatás és szerető simogatás után sóvárgók felé.

Gyászoló ünnepi gyűlekezet, Atyámfiaí, Testvéreim! A búcsűzás órájáb-
ban áhítatos érzések között tanűbizonyáságot teszűnk e koporsó mellett arról,
hogy főpásztorunk egész élete áldott feleletadás volt Isten kérdésére: „Imhol
vagyok én, küldj el engem“ és arra a jézusi felhívásra, hogy a tökéletesedésre
állandóan, szűnet nélkül törekedűnk kell. Maradt azonban még mindig egy
közponći jelentőségű, nagy kérdés, amire mulandó emberi voltában feleletet

adni püspök urunk sem tudott. Ez a kérdés ajkairól néhány perccel azelőtt hangzott el, hogy nemes emberi szíve megszűnt dobogni akkor, amikor még egy utolsó pillanatra öntudatát visszanyerte, utolsó szavai ezek voltak: „Hát én most már hová megyek?” Milyen megrázó, egész valónkat megindító, mélyen emberi ez az utolsó sóhajtás, amire földi mivoltunkban mi választ adni még nem tudunk. Főpásztorunk azonban már tud mindent; az ő homályos földi látása immár tiszta látássá, addigi rész szerinti ismerete teljes ismeretté magasztosult.

Gyászoló Ünnepi Gyülekezet! E koporsó mellett hisszük tántoríthatatlan hittel, és ez a hit legyen vigasztalás és lelki erőforrás az 56 éven át olyan hűségesnek bizonyult hitvestársnak, két drága gyermekének, három rajongásig szeretett unokájának, a róla olyan nagy odaadással gondoskodó vejének és a többi közeli vagy távolabbi családtagoknak; legyen vigasztalás és lelki erőforrás az árván maradt egyház egyetemének és híveinek, minden tisztelőjének, jóakarójának és barátjának, hogy a gondviselő Isten, életünk adója és számonkérője szeretett főpásztorunkat már megmérte szeretetmérlegén, csendesen átölelte és azt, ami benne örökkévaló, kegyelmesen magához emelte.

Legyen hála, köszönet és dicsőítés Istennek, édes jó Atyánknak, aki egyházunk legfőbb órállóját nekünk szent ajándékképpen adta.

Amen.

A GYASZBESZÉD ELHANGZÁSA UTÁN BÚCSÚBESZÉDEK KÖVEZKEZTEK

Az Unitárius Egyház egyeteme nevében dr. Barabássy László főgondnok búcsúzott elhunyt főpásztorunktól

Az Unitárius Egyház Egyeteme nevében állok meg Főpásztorunk ravatala mellett.

Alig három hónapja, hogy szerényen, csendben ünnepet ültünk; ünnepeltük negyedszázadát az 1946. évi székelykereszturi zsinat döntésének, mely a Medesérről indult, a magas tudományokért világot járt, a hit és becsület dolgaiban mindvégig következetes, munkában fáradhatatlan dr. Kiss Eleket, az Egyház akkori főjegyzőjét emelte a püspöki székbe.

Igen, ez volt 3 hónappal előbb. És ma?! Ma mindez emlék, mert az az ember, aki erős volt, aki belső erőinek tudatában bátran nézett szembe feladataival és mindenkor győzött, a halál által legyőzetett. A fáradt beteg test nem bírta tovább a harcot és egy decemberi hideg hajnalon mozdulatlanságba merevedett.

Hosszú volt a Medesérről induló út, a sokgyermekes, egyszerű, de lelki erővel felruházott családból, az annyit hangoztatott anyai tanáccsal — tanulj, dolgozz fiam, hogy legyen belőled valami — mely tele küzdelemmel, fáradtságot nem ismerve, óriási akaraterővel, kitartással, és sok lemondással, acélozta meg a gyereket, majd ifjút és meglett korú embert, hogy életét egyházának, az emberiség szolgálatának — fajra, vallásra való tekintet nélkül — szentelje.

Emerson szelleme lobogott benne, aki egy életen át vallotta: „Az ember temploma az az imádság, amelyben hisz; az ember egyetlen hitvallása, az embertársai irányában követett helyes és barátságos magatartás.”

Életprogramjának központi gondolatát ebben a mondatban sűrítethetjük: minden boldogság bátorságból és munkából fakad. Dr. Kiss Eleknek mindenkor volt bátorsága és mindvégig megmaradt törhetetlen munkakedve.

Az anyai intelmekkel útnak indult kisgyermek, kiharcolja az elismerést. A szegénysorú ifjú elnyeri az akkor igen nehezen megszerezhető ösztöndíjakat és kiváló előmenetele lehetővé teszi, hogy tanári és teológiai diplomákat szerezzen, majd pedig külföldi (Manchester College, Oxford, Anglia) tanulmányúton fejlessze ismereteit.

Bár tanári diplomája van — a kolozsvári egyetemen filozófiai doktorátust nyert — mégis úgy érzi a válaszüton, hogy küzdelmeiben egyháza, az Unitárius Egyház segítette, hogy hivatása: Jézust tolmácsolni és szolgálni egyházát. Hazatérte után kitűnő diplomái mellett, elfoglalja egy kis egyház-község szószékét, és az első világháború zivatara alatt, vezeti, buzdítja, vigasztalja, munkájában segíti az otthonlevő híveit.

Egyháza értékelvén munkásságát, teológiai tanárrá válassza. Ebben a minőségében 25 éven keresztül szolgálja egyházát, neveli az ifjú lelkészjelölteket és vallja, hogy „ne szavad, hanem lényed legyen a prédikációd”.

Teológiai tanári működése nem akadályozza egyéb munkáiban. Részes az egyház vezetésében, annak hosszú ideig főjegyzője, tudományos munkát fejt ki, életprogramját a mindenkori magabiztonság, céltudatosság, bátorság vezérli.

Egyháza elismervén dr. Kiss Elek nagyságát 25 évvel ezelőtt a székelykereszturi zsinaton püspökké választotta, rábízván az egyházalapító Dávid Ferenc és annyi neves utódának örökét.

És dr. Kiss Elek megmutatta, hogy a belé helyezett bizalom helyes volt, hogy joggal vállalta magára azt a magasztos, sokszor háládatlan, nehéz és talán veszélyes feladatot, hogy pásztor, vezetője és gondviselője legyen, egy, a történelem során súlyosan megpróbált egyház híveinek.

Főpásztorunk 25 éven keresztül az igazi jézusi szellemben kormányozta Egyházunkat és annak intézményeit, ebben a szellemben szolgálta népünk és hazánk ügyét és fejlődését.

A II. világháború romjait eltakarító híveiknek tanította: csak a béke teszi boldoggá a népeket.

Vallotta és tanította, hogy országunkban mind a felekezetek egymásközi viszonya, mind az állam és felekezetek közötti kapcsolat a kölcsönös megértés és mindenki meggyőződése tiszteletbentartása alapján áll. A teljes vallásszabadságot élvezve, kötelességünk teljesíteni társadalmi hivatásainkat, kötelességünk támogatni a mélységes nemes emberi eszméket, az emberek, a népek közötti közeledést, hazánk erőfeszítéseit a világbéke megerősítéséért és egy igazságos és kölcsönös megbecsülésen alapuló társadalmi rendnek a kialakításáért.

Mit kívánt és kíván tőlünk dr. Kiss Elek?

Szeressétek egymást. Szeressétek kivétel nélkül embertársaitokat. Teljesítsétek népetek iránti kötelességeiteket. Legyetek a haza üdvére. Szolgáljátok mindenki irányában a békességet. Közeledjétek egymáshoz, akik különböző

hitet vallotok, akik más-más nyelvet beszéltek, de akiknek mind egy magas-
tos szép feladat jutot osztályrészül: az emberiséget egy békésebb, a kölcsönös
megértésen és biztonságon alapuló holnap felé vezetni.

Ő ezt cselekedte 25 évi főpásztorága alatt mindig a legjobb hagyó-
mányok folytatásának alapján állott, szolgálta az egyházát, Dávid Ferenc
humanista eszméinek szellemében.

Már 1949 évtől kezdve az Országos Béketanács tagja, munkásságának
elismerése 80. évének betöltése alkalmával kapott legmagasabb kitüntetés volt.

Fenn tudta tartani többi egyházakkal kapcsolatban a legnagyobb egyet-
értést és ki tudta vívni egyházunk iránti megbecsülést.

Tudományos munkásságának elismerésül a kolozsvári Egységes Protes-
táns Teológiai Intézet, majd a chicagói Meadville Teológia díszdoktori okle-
véllal tüntette ki, mintegy elismerésül és megjutalmazásul annak az életnek
és tevékenységnek, melyet egészen a köz javára és a legnemesebb emberi esz-
mék szolgálatának szentelt.

Egyetemes látású ember volt, akinek élete példázta: semmire sem vagyunk
jók, ha csak magunknak vagyunk jók !

Dr. Kiss Elek nem magának élt — hanem másokért. 25 éves püspöksége
eredményei mutatják ezt. Beszélhetnek erről egyházközségeink és lelkészeink.
Szíve mindig lázban volt híveiért és egyházáért.

Mindenkori optimizmusa, kitartása, bátorsága, utolsó lehelletéig kitartó
következetessége megmutatták eredményeiket egyházunk életében.

Megérhette egyházunk fennállásának 400 éves jubileumát, csodálatra
méltó fiatalos erővel készítette elő annak rendezését, fenntartotta a legszi-
vélyesebb kapcsolatokat külföldi hittársainkkal, és csodálatot érdemlő fiatalos
erővel, nem tekintve előrehaladott korára, egészségi állapotára végiglátogatta
egyházközségeinket.

Néhaj Főpásztorunk, Atyánk, Barátunk, im ezekkel a gondolatokkal
állunk meg ravatalod mellett. Nem sírunk, mert koporsód mellett nem sza-
bad gyengének lenni. Hiszünk abban, hogy az az Egyház, melyet Te annyira
szeretted és amelyért Te életedet áldozni kész voltál, követőidben méltó lesz
a Te emlékedhez, művedhez !

Emléked szívünkben őrizzük. Isten Veled, Isten velünk.

A VALLÁSÜGYI HIVATAL RÉSZÉRŐL GHEORGHE NENCIU, ALELNÖK, MONDOTT BÚCSÚBESZÉDET

A Vallásügyi Hivatal és Dumitru Dogaru elnök elvtárs nevében, vala-
mint a saját magam nevében őszinte részvétet fejezek ki a romániai Unitárius
Egyháznak és a főtisztelendő dr. Kiss Elek püspök úr eltávozásával súlyosan
megpróbált gyászoló családnak a nagy veszteségért.

Elhunytának híre mélységesen megrendít mindenkit, aki ismerte és tisz-
telt. Dr. Kiss Elek egyike volt azoknak az egyéniségeknek, akire ernyedetlen
munkája, kiváló, szellemi és állampolgári értékei, magasrendű kötelességérzete
eredményeképpen rábízott országunk egyetemes unitárius egyházának nagy
felelősséggel járó vezetése.

Megboldogult —püspöki minőségében — teljes munkaerejét felebarátai, az unitárius közösség és hazája javára áldozta. Küldetésének mélységesen emberi lényegétől áthatva Kiss Elek püspök azokat a fennkölt eszményeket vallotta magáénak, amelyek az embereket egymáshoz közel hozzák és egyesítik a békére, igazságosságra és haladásra irányuló törekvéseikben.

Boldog emlékü dr. Kiss Elek püspök áldozatkészséggel és lelkesedéssel adta át tudását és tapasztalatait a román nép szabad és boldog élet megvalósítását célzó, építő erőfeszítéseinek támogatására.

Hangsúlyozzuk azt a bölcsességet, amellyel életének utolsó pillanatáig irányította lelkéseit és híveit, hogy bekapcsolódjanak a testvéri közösségbe és a román népnek az együttélő nemzetiségekkel együtt szocialista hazánk felvirágoztatásáért kifejtett közös erőfeszítéseibe.

A Románia Szocialista Köztársaság békevédelmi bizottságának tagjaként hasonlóképpen tiszteletreméltó tevékenységet fejtett ki.

A társadalmi — közösségi tevékenység terén szerzett kimagasló érdemei elismeréseként dr. Kiss Elek kiváló püspököt a román állam magas érdemrendjeivel tüntették ki.

Dr. Kiss Elek püspök az egyházi ügyek vezetésében szüntelenül arra törekedett, hogy az unitárius egyház és a többi hazai felekezett között fentálló jó kapcsolatokat fenntartsa és tovább fejlessze.

Teológiai tevékenységét úgy országunkban, mint külföldön elismerték és becsülték, aminek beszédes bizonyítéka a kolozsvári Egyetemi fokú Protestáns Teológiai Intézettől, valamint a chicagói Meadville Teológiai Intézettől elnyert "doctor honoris causa" cím.

Hazánkban az unitárius lelkészek és hívek lelkében maradjon örökké élő az ő cszmei és állampolgári magatartásának, a fennkölt eszmékért dobogó nemes szívének és a köz javáért áldozatot hozó tevékenységének ragyogó példája.

Mi, akik ismertük és tiszteltük dr. Kiss Elek püspököt, emléket mindörökké őrizni fogjuk.

A ROMÁN ORTODOX EGYHÁZ NEVÉBEN DR. MLADIN NICOLAE, ERDÉLY METROPOLITÁJA BESZÉLT

A Román Ortodox Egyház, annak püspökei, lelkipásztorai és hívei, — élükön Őszentsége Jusztinián Pátriárkával, — a keresztényi szeretet őszinte részvétét fejezi ki az Urban megboldogult Kiss Elek püspök ravatalánál. A köztisztületben álló püspök és a Krisztusban szeretett testvér alakja, annyira eleven személyisége, most az örökkévalóságba költözött, de számunkra, — akik annyira mélyen ismertük őt, — emléke kitörülhetetlenül tovább él. Azért is, mert nem volt csupán felvilágosult elme, korunk szociális problémáit elemző teológus, hanem lobogó szív is volt, hatalmas, nemes lélek, aki az első pillanatban hatalmába kerített és arra készítetett, hogy részese légy egy tiszta, világos szellemi közösségnek, és őszinte testvéri szeretetnek. Ezért maradnak számunkra feledhetetlenek mindazok a találkozásaink, amelyek akár Bukarest-

ben, Szebenben, Kolozsvárott, vagy egyebütt történtek. Ezek között különösen az, amely ez év augusztusában történt, amikor annyi szeretettel és örömmel fogadta Őszentsége Jusztinián pátriárkának, Erdély metropolitájával és Kolozsvár püspökével közösen tett látogatását. Pedig egy könyörtelen betegség nehéz próbái alatt állott.

Hadd említsem meg itt az Unitárius Egyház Erdélybeli megalakulása 400 éves ünnepségét, amely alkalommal olyan szép siker koronázta Kiss Elek püspök fáradozásait; annyi nevezetes hazai és külföldi személyiség részvétele, valamint az a meleg találkozás ami ez alkalommal az Ortodox Egyház képviselője és az Unitárius Egyház püspöke között lezajlott, — mind bizonyosága volt az ökumenikus szellemnek és annak a barátságnak, ami a két egyház között fennáll.

Elhívottja volt a barátság ápolásának. Ezért is volt annyi barátja. Soha nem mulasztotta el szívének igazi barátairól beszélni, amilyen volt dr. Petru Groza és amilyen Őszentsége Jusztinián pátriárka és mások. Őszinte barátságban ölelt magához mindenkit nemzetiségre és felekezetre való tekintet nélkül.

Egész életében szolgálta híveit és hazánk új életét, — együtt haladva valamennyi vallásfelekezettel a béke megőrzése és a barátság megerősítése érdekében. Ezért említi az a távirat, amit Őszentsége Jusztinián pátriárka Egyházunk Szent Szinódusa nevében küldött a következőket: „Személyében a hazánkban levő egyházak vezetői testületének egyik kiemelkedő tagját veszítjük el. A munkatársat, aki mindig készséges volt, valahányszor fontos körülmények között az egyházak vezetői szükségét érezték annak, hogy kifejezzék csatlakozásukat hazánk közös ügyével, államunk vezetői tevékenységének támogatásával, az ökumenikus szellem valóraváltásával, a népek közötti barátság és békesség létrehozásával kapcsolatosan“.

GYASZOLÓ GYÜLEKEZET,

„Ti az én barátaim vagytok“ — mondotta a Megváltó tanítványainak szenvedéseinek kezdetén, halála előtt (Jn 15, 14). Ime mi is együtt vagyunk, hogy utolsó útjára kísérjük, — ama örök világosság ösvényére — Őt, aki szeretett barátunk volt, ugyanakkor megvigasztaljuk itt a megszomorodottakat és kérjük Istent, hogy készítsen számára helyet az Ővéinek seregében. Mert rá is vonatkozik Pál apostol szava: „Mert ha élünk az Úrnak élünk; ha meghalunk az Úrnak halunk meg. Azért akár éljünk, akár haljunk, az Úréi vagyunk“ (Róm 14, 18). Az Úrnak élt amikor Unitárius Egyházát szolgálta, amikor az ökumenikus barátságot, Románia Szocialista Köztársaság és az egész mai emberiség nagy és szent ügyét támogatta. Az Úré maradt halálában is. Kiss Elek püspök emléke és példaadása maradjon számunkra és utódaink számára, — örökkévaló ösztönzés a szeretetben való önfeláldozásra, — úgy amint ő ezt megmutatta, — azért, hogy az élet egyre győzelmesebb és virágzóbb legyen.

Szeretett testvérünk emlékezeted legyen örökkévaló! Amen.

A PROTESTÁNS EGYHÁZAK NEVÉBEN D. NAGY GYULA KOLOZSVÁRI PÜSPOK BÜCSÚZTATTA

A Romániai Szocialista Köztársaságban lévő protestáns egyházak nevében, kegyeletteljes tisztelettel és együttérző szívünk testvéri érzéseivel állók meg áldott emlékü dr. Kiss Elek püspök atyánkfia porrézsei mellett.

Személyiségében hordozott igazi emberségének a medeséri bölcsőből hozott természetes közvetlenségével, nemes egyszerűségével, mindenkor mindenkihez nyitott szívével; — a kolozsvári Tudomány Egyetemen nagy tanítómestereitől szerzett magas tudományos ismereteivel és külföldi egyetemeken megszerzett tudásával; — kiváló elődei példaadásából merített bölcsességével, — mint a testvér Unitárius Egyház 27-ik püspöke járt közöttünk. Sok színű, gazdag élet volt.

Személy szerint én, először mint középiskolás diák találkoztam vele — mintegy 45 évvel ezelőtt — Nagyenyeden ahol az Unitárius Egyház kiküldöttei egy vallásos-kulturális előadást tartottak. Ezen az előadáson immár néhai D. dr. Kiss Elek atyánkfia, — akkor még fiatal professzor — egyéniségének megkapó és magával sodró erejű, határtalan lelkesedésével, valósággal berobbant a hallgatóság szívébe!

Mint a testvér Unitárius Egyház püspökét is így ismertük mindannyian és így szerettük: egyéniségének és személyiségének ezzel a lobogó-lángoló temperamentumával! Úgy ismertük, mint aki a megkövült sziklafalat is át akarja törni a mindig új, a mindig jobb felé áradó határtalan akarásával! Az emberi értelmi és lelki ködöt, a minden maradiság éjfekete sötétségét is megvilágosítani akaró nemes, nagy szándéka magával ragadó szárnyalásával! Mindezt az ő személyiségének kivételes ajándékaival, de mindig hiven és hűségesen ahhoz, amit egyháza szent hitében drága örökségképpen kapott és amit utána jövő papi nemzedékeknek megőrizni és átadni szent kötelességének ismert!

Mindazt, amit személyiségében hordozott, — mindazt amit a szó hatalmas erejével és írásaiban kifejezett, — mindazt amit testamentumképpen egyházának hagy, — mindazt amit nem lehet koporsóba zárni, — mindazt amit nem lehet portestével eltemetni, — ami megmarad, mint élete ajándéka, összefoglalom Dániel próféta bizonyágtételében:

„Az értelmesekek pedig fénylenek, mint az égnek fényessége és akik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok örökkön örökké!” (Dániel 12, 3).

Dr. Kiss Elek püspök atyánkfia nem volt hulló csillag! Nem volt csillóka fényesség! Onnan felülről, Ura és Istene szerető szívéből támadott fény és világosság volt szeretett és hiven szolgált egyháza égén és drága szereteteinek életében!

Egy odaszentelt, határtalan lelkesedésében lobogó élet volt, aki — ahogy azt az Unitárius Egyház 400 éves évfordulói emlékkönyve írja: „... az egyetemes értékek szemelőtt tartásával hivatásosan szolgálni országát, egyházát és az emberiséget” — így vállalta és kereste, hogy „sokakat igazságra vigyen”.

Egyházának, szeretteinek legyen vigasztalás és megtartó erő forrása az ige:

„Az értelmesek, akik sokakat igazságra visznek... fénylenek miként a csillagok örökkön örökké!”

Ezekkel az érzésekkel búcsúznak: Elek bácsi nyugodjál békességben! Isten Veled, — Isten velünk!

AZ ERDÉLYI RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZMEGYE KÉPVISELETÉBEN MÁRTON ÁRON PÜSPÖK BESZÉLT

Az erdélyi római katolikus egyházmegye képviselőjében jöttem Kiss Elek unitárius püspök ravatalához, hogy híveim, papjaim és a magam nevében kifejezzem részvétünket a gyászoló Család tagjainak, kiváltképpen elköltözött Testvérünk hűséges élettársának, a Főtiszteletű Nagyasszonynak, aztán az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsának, és a Tanács közvetítésével minden unitárius testvérünknek.

Az unitárius hitfelfogás szerint a temetés a halott koporsója mellett, de nem a halottnak szól, hanem az élőknek. Célja a halál fogalmának helyes értelmezése, a halott életének pozitív kiértékelése, a gyászolókat vigasztalása, Isten hatalmának érzékeltetése, az örök életbe vetett hit elmélyítése, és az ítélet tudatosítása. Így olvasom az unitárius istentiszteleteket és szertartásokat ismertető könyvben.

Így tanítja a mi egyházunk is; annak a hozzáadásával, hogy a végső tiszteletadáskor a halottért is imádkozunk, kifejezésre juttatva az isteni megbocsátásban és a feltámadásban való hitünket, és azt, hogy a halál az élők és holtak közötti kapcsolatokat nem tépi szét.

Életünk a születés és a halál között kifeszített híd, s mindnyájunknak ezen a hidon keresztül kell eljutnia a tulsó partra, az időből az örökkévalóságba, a mulandó létből az el nem múló létbe, a földről Isten közvetlen közelébe, Jézus Krisztus követésével és egymás segítségével.

Ilyen segítségnek tekintjük elhunyt testvérünk, Kiss Elek élete példáját is. Jó embernek ismertük, megértő türelmes embernek, emberi és vallási szempontból egyaránt. Elnéző volt az emberi gyarlóságok és hibák iránt, más-vallású embertársai felé pedig szinte kereste az alkalmat, hogy becsülésének kifejezést adhasson.

Az apostollal vallotta, hogy a hit jócselekedetek nélkül holt. Erről az a sok ember tanuskodik, akik erkölcsi vagy anyagi inségükben Hozzá fordultak segítségért. Mondják, hogy senkit sem bocsátott el üres kézzel. Néha talán vissza is éltek a jóságával, de adott tulcsorduló mértékkel, tetézve, pedig Ő sem daskált a javakban.

És hűséges volt küldetése teljesítésében.

Utolsó éveiben, az élet más terhei és megpróbáltatásai mellett, a betegség keresztyével még közelebb került Krisztushoz, a halállal pedig felnyílt Előtte az ajtó Krisztus felé. A halál belekényszeríti az embert önmaga teljes feladásába, de ugyanakkor megnyitja a lehetőséget, hogy megtalálja teljes önmagát. A halálban lesz az ember teljes, kiérett, végleges személy. Meghal a testi ember, és megszületik a szellemi ember (I Kor 15, 48). Ez azt jelenti,

hogy az ember mint személy, a halálban nem bomlik fel, hanem akkor nyeri el személye teljességét. S az így kiteljesült véges személy, találkozik a végtelen Személlyel, az Istennel, és akkor dől el örök sorsa...

Ez a hit szava, de ha az evolúció ténye és törvénye igaz, akkor a tudomány is csak azt mondhatja, hogy nem lehet a halálé az utolsó szó.

Mi ezt szentül hisszük, s ezért a kegyeletes tiszteletadás alkalmával a keresztény reménység üzenetével búcsúzzunk: Kiss Elek testvérünk, viszontlátásra.

Amen.

A KOLOZSVÁRI ORTODOX PÜSPöksÉG RÉSZÉRŐL HERINEANU TEOFIL PÜSPÖK MONDOTT BÚCSÚBESZÉDET

„Egyet kérek az Úrtól azért esedezem, hogy lakhassam az Úr házában életemnek minden idejében, hogy nézhessem az Úrnak szépségét és gyönyörködhessen az ő templomában.“

(Zsolt 27, 4)

*Mélyen tisztelt fájdalommal sújtott család!
Igen tisztelt gyászoló gyülekezet!*

Aki közelebbről ismerte Kiss Elek püspök atyánkfíát, testvérünket és barátunkat az ismerte a szép iránti nemes szenvedélyét, amely gazdag és csodálatos szépségű festménygyűjteményében vált kezzelfogható és szemmel látható valósággá.

Az erkölcsi szépség, a festmény és minden művészi alkotás szépségének szerelmese, Kiss Elek püspök mindenekelőtt és mindenekfölött a Teremtőnek legcsodálatosabb alkotását, az embert, s benne a legmagasztosabbat és legcsodálatosabbat, az emberi lelket szerette.

Az ember iránti tiszteletét és azt az odaadást, ahogyan embertársaival — közel és távollállókkal, nagyokkal és kicsinyekkel, boldogokkal és boldogtalanokkal — baráti, békés és testvéri kapcsolatok kibontakozását ápolta, — ezt az egész magatartását a Szentírás ígéjéhez való ragaszkodása táplálta, mely szerint az ember Isten képe és hasonlósága.

Kiss Elek püspök elsősorban önmagára vonatkoztatva vallotta, hogy Isten saját képére és hasonlóságára teremtette s ezért lelkébe oltott reménységének végtelen áradásával fordult Istenhez, minden szépség, minden tökéletesség és minden jószág kiapadhatatlan forrásához.

Kiss Elek püspök a valóság és a valóságfölötti kérdésekben egyaránt Isten felől tájékozódott, vallotta, hogy „Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan felülről való és a világosság Atyjától száll alá“ (Jak 1, 17), s mint Isten gyermeke, szüntelelenül azon fáradozott, hogy az onnan felülről való ajándékokkal együttmunkálkodjék a köz javának gyarapítása érdekében.

Az Úrtól rábizott számos, gyümölcsöztetendő talentumát nem ásta el, hanem megtett mindenkiért mindent, hogy mindenkit megnyerjen, mindenkit bevonjon Isten, a béke, a haladás szolgálatába és az ember boldogságának munkálásába.

Rendíthetetlen elvi és gyakorlati ökumenizmus bizonysága volt széles-horizontú szeretetének mind a hazai, mind a határokon túli egyházak hívei iránt.

Ami pedig engem személyesen illet, a Kolozsvári Ortodox Püspökség lelkészeivel és híveivel együtt valamennyien örökkévaló hálával őrizzük irántunk való barátságát, amelyről minden egyes találkozásunk alkalmával bizonyságot tett, és készségesen vett részt, és működött közre tanácskozásainkon, különböző ünnepi rendezvényeinken, amelyekre akár az Ő hívására, akár a mi kezdeményezésünkre gyűltünk össze.

Nekem személyesen különös örömet jelentett, valahányszor hallgathattam gyöngéd szavait édesanyja meleg és önfeláldozó szeretetéről. Amint mondotta legnagyobb részt neki köszönhető az Unitárius Egyház legmagasabb méltóságáig és állami kitüntetésekig ívelő termékeny életpályáját.

Most az Úr magához szólította, hogy neki ajándékozza a zsoltáros szavaival kért dolgokat s hogy eleget tegyen hő óhajának s hogy lakozhassék az Úr házában, nézhesse az Úrnak szépségét és gyönyörködhesse az Ő mennyei templomában. (Zsolt 27, 4).

Ma, amikor magasztos munkásságára és példamutató életére emlékezünk, szinte elfog Bálám próféta vágyakozása, aki így sóhajtott fel: „Haljon meg az én lelkem az igazak halálával, és legyen az én utolsó napom, mint az övé“ (4 Móz 23, 10).

Emléke örökké legyen áldott. Ámen.

AZ EGYETEMI FOKÚ EGYSÉGES PROTESTÁNS THEOLOGIAI INTÉZET NEVÉBEN DR. DÁVID GYULA REKTOR-PÜSPÖKHELYETTES BÚCSÚZTATTA

Az Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Theologiai Intézet, annak Intézeti Tanácsa, Kolozsvár és Nagyszebeni Ágazatának profeszorai és hallgatói mélyszégy együttérzéssel osztoznak a Romániai Unitárius Egyház és a család gyászában, amidőn első őrállója, Dr. Kiss Elek püspök hazatért mennyei Atyjához. Megilletődéssel, veszünk búcsút Protestáns Theologiai Intézetünk egyik alapítójától, felügyelőjétől és honoris causa theologiai doktorától. Az udvarhelyszéki medeséri földműves gyökérből egy erőteljes vesszőszál növekedék, aki már ifjú korában megnyugodott és egész életén át rajta nyugodott az Úrnak lelke, a bölcsességnek, és értelemnek, a tanácsnak és hatalomnak, az Úr ismeretének és félelmének lelke. (Ézs 11, 1). Már a 25 éves ifjú lelkipásztor vállára ráhelyezi a kolozsvári egyetem a filozófiai doktori talárt, 33 éves korában Egyházának Teológiai Akadémiája hívja el az Őszövettség biblia-tudományi tanszék professzorának, és egy negyedszázadon át fejt ki maradandó értékű munkásságot egyháza lelkipásztorainak tanításában és nevelésében, majd 26 éven át mint püspök a lelkészképzés irányításában. 1948-ban a lelkészképzés magasabb szintén történő megszervezésére, protestáns püspöktársaisal megalapítja az Egyetemi Fokú Protestáns Theologiai Intézetet.

Hivatástudatától áthatott és mindig magas hőfokon izzó dinamikus egyénisége, a szeretet és humanitás eszméjétől vezetett gondolkodása, a rábi-

zott szolgálatot megfeszített energiával vállaló felelőséggel, a keresztény életfolytatásban felmutatott példaadó aszkétikus puritánsága meghatározó módon nyomta rá egyénisége bélyegét a lelkésznevelésre. Céltudatosan és szívósan mindig arra törekedett, hogy az Intézetből kikerülő lelkésznevezdek hű állampolgára legyen hazájának, a hiveit szerető lelkipásztora egyházának, a testvéri közeledést és békességet munkáló szolgálja népek és felekezetek ökumenikus közösségének.

Intézetünk alapító püspökei sorából Vásárhelyi János, Arday Aladár, Müller Frigyes után immár a negyediktől búcsúzunk. Testvérek és munkatársak sorban követik egymást, de testvérek és munkatársak vesznek búcsút tőlük. Legyen Istené a dicsőség, hála és magasztalás távozó Püspök atyánkfia élete és szolgálata által nyújtott áldásokért. Protestáns Theológiai Intézetünk ápolni fogja azt az evangéliumi lelkiületet, harmónikus testvéri szellemet, melyet felügyelőnk és disz doktorunk dr. Kiss Elek atyánkfia tanításban és élet példában előttünk felmutatott és feladatként élénk állított.

Emléke legyen áldott! Vetésének legyen gazdag aratása.

Az Úr vigasztalása legyen a gyászoló gyülekezettel és a gyászoló családdal.

MEDESÉR, A SZÜLŐFALÚ NEVÉBEN BIRÓ LAJOS LELKÉSZ MONDOTT BÚCSÚBESZÉDET

Medesérről jöttünk, hol a bölcsője ringott 84 évvel ezelőtt; abból a kicsi falúból, ahová elszakíthatatlanul kötötte őt a gyermek- és ifjúkori emlékek gazdag, erős szála. Azok nevében állok itt és akarom búcsúszavait tolmácsolni, kikhez egész szívvel, lelkével és életével hozzánőtt.

Nem akartuk hinni a szomorú hírt, hogy ő halott. Nem akartunk belenyugodni abba a gondolatba, hogy őt elveszítettük, hogy ő többé számunkra nincsen. Fájó szívvel kérdeztük: Kit fog hazavárni minden nyáron a kicsi gyülekezet? Kihez látogatunk ki a hegytetőn álló magányos fehér házhoz? Kit fogunk ott keresni? Ki fogja várni tárt karokkal és meleg atyai csókkal a látogatót?

Medesér gyülekezetének volt a gyermeke, büszkesége és fénye. Büszkék voltunk rá, féltettük és szerettük őt. Sokszor imádkoztunk életéért, s kértük a jó Istent óvja meg minden betegségtől.

Amit nem vártunk, a búcsú és az elválás órája bekövetkezett. Nemes lelkét visszaadta Teremtőjének. A mindig adni, segíteni kész meleg szíve már nem dobog. Elvesztettük őt, ki mindig lehajolt hozzánk; ki mindig adni, segíteni szeretett; ki elszakadni tőlünk soha sem tudott.

Nagy a mi veszteségünk, nagy a mi fájdalmunk. Könnyeink égetőbbek, fájdalmunk nagyobb, mert ő a miénk volt.

Oh, hogy szerette szülőfaluját; ezt a szeretetet a szó erejével kifejezni és érzékeltetni nem lehet. Hogy szerette az erdőt, hol gombákat szedegetett. Hogy szerette a mezőt, hol végig sétált és virágokat gyűjtött. Hogy szerette szülőföldje dolgos népét, kikhez lehajolt, akikkel hosszasan elbeszélgetett és akiken annyit segített. Könnyes volt a szeme, mikor átlépte szülőföldje

határát: az öröm könnye volt ez. Könnyes volt a szeme, amikor elbúcsúzott: ez a fájdalom könnye volt. Könnyes volt a szeme, amikor szülőföldjének szőszékére állott és népes gyülekezetnek beszélt: a tanító boldog könnye volt ez. A szemében megvillanó könnyekből olvastuk ki rajongó szeretetét, ragaszkodását szülőfalúja és hívei iránt.

Az elválás pillanatában búcsúznak szülőfalújának hívei, azok, akik képviselőként ide eljöttünk, és azok is, kik otthon maradtak. Búcsúzik az erdő, a mező, a hegytetőn álló, fehérre meszelt ház. Búcsúzik szülőfalújának temploma, benne a szószék és a régi harang. És búcsúzik én is, mint szülőfalújának lelkésze. Arra kérjük a jó Istent, adjon testének békés, csendes pihenést és lelkének üdvösséget; a hátramaradott kesergő szíveket pedig vigasztalja.

Elválásunk pillanatában, koporsója mellől ígérjük, hogy emlékét őrizni fogjuk.

Amen.

A gyászistentisztelet befejezése után a koporsót palástos lelkészek emelték vállakra és helyezték el a gyászkocsiba.

Dr. Kiss Elek püspök koporsóját, utolsó útjára, hívei és tisztelői, az állami hatóságok, egyházak, és teológiai intézetek képviselői kísérték. Az elhunyt főpásztor testét a Házsongárdi evangélikus temetőbe helyezték örök nyugalomra.

A temetőben, a nyitott sír szélén Ürmösy Gyula sepsiszentgyörgyi lelkész-esperes mondott búcsúbeszédet.

Lk 12, 33

Az élet és a halál kérdésével nemcsak a vallásbölcselek és filozófusok foglalkoznak, hanem művészek, írók, költők is próbálják megtanulni e két tényező titkát, értelmét; e kettő kapcsolatát és hatását az emberi gondolkodásra és magatartásra. A legtisztább feleletet és lelki életünk számára a legcélravezetőbb útbaigazítást minden idők emberének a Názáreti Jézus adta, aki életfelfogásával legyőzte a halált és a legtermékenyebb emberi életet élte meg. Magatartásával örökre utat mutatott és példát adott az élet célját illetően, amikor azt a felolvasott útmutatásban határozta meg.

A halál szorosan kapcsolódik életünkhöz és egyik a másik nélkül el sem képzelhető. Ezért olyan halál után sóvárgunk, amelyet már a magunk életében megéleltünk s amelyre lassan felkészültünk. De rádöbbenünk arra, hogy életünk egy karámban mozog, amelynek határai a bölcső és koporsó közötti életút. A karám oldalán egyszer egy rés támad és a halott elmegy és itt hagy maga mögött egy hatalmas úrt, amely fájdalmat okoz, könnyeket termel és sebeket üt az érzelmek világán.

Így távozik el közülünk szeretett Főpásztorunk, néhai dr. Kiss Elek püspök úrunk, aki egyetlen volt az élettársnak 56 esztendő történetében a hűség jegyében, egyetlen volt gyermekei számára az édesapai szeretet jegyében, egyetlen volt drága unokáinak a nagyapai gondoskodás jegyében. Vallás-

közönségünk számára pedig az egyetlen főpásztor s Dávid Ferenc örökében a 27-ik püspök, aki 25 esztendő történetében nemes egyéniségével, az ember jórahivatottságába vetett törhetetlen hitével, a szó igaz értelmében pásztorolta a rábízott nyáját, és a nagy világégés után, amikor az ország romokban hevert s híveink lelke ezer sebből vérzett, a lelkekben megépítette a békesség várát. Oh, milyen boldogság, ha valaki valakinek a számára egyetlen tud lenni egy életen át, s igaz emberi célokat tud megvalósítani, s gyűjt olyan kincseket, amelyek meg nem avulnak, s amelyek elkísérik az embert az élet legvégső határáig.

Néhai dr. Kiss Elek főtisztelendő úrunk az édesanya, az egyszerű székelly asszony lelkeségéből és a medeséri erdők tiszta, üde forrásvizéből szívta magába az életenergiákat s azok benne rendkívüli mértékben halmozódtak fel. S nemcsak fizikai erőben, de lelki értékekben: szeretetben és hűségben, az alkotó kedvben és szorgalomban, kitartásban és megbízhatóságban mutatkoztak. Sokszor állott versenyben sokakkal s a győzni akarás és győzni tudás mindvégig elkísérték élete útján. Szorgalma és vasakarata biztosította számára a tanulás és haladás lehetőségét. A „Musis et Virtutibus“ kapuját átlépve, járta végig az iskola éveit, majd a teológia és az egyetem évfolyamait s egész lelkeségével odakötözte magát az Unitárius Egyház életéhez s az egyházi életúton is a legmagasabbra jutott. De főpásztori minőségében is megmaradt egyszerű embernek, a nép gyermekének, s minden gyülekezetben hitvédelmi és családvédelmi tevékenységében saját élete példájával építette meg a lelkekben a szeretet fundamentumát. Szeretetéből segítő készséggel mindig mindenkinek adott, juttatott, de Ő maga soha meg nem fogyatkozott. Életének értékei: kultúra, tudás, bölcsesség, emberség, szeretet a legfontosabb alkotó elemei voltak annak a páratlan ötvözetnek, amelyet az ember aranyfedezetének nevezhetnénk. Nem őrzi azt, mint a nemes fémrudak halmazát — riasztó berendezésekkel ellátott széfekben, nem nemesfém és nem drágakő az, de nemesebb és értékesebb mindazoknál, mert az nem holt anyag, hanem az ember egyéniségének szerves része. Ezek az értékek életében nem veszítették fényüket, nem koptak el, nem értéktelenedtek el, hanem állandóan gyarapodtak, szellemi világító fáklyául szolgáltak s ezek birtokában emelkedhetett arra a magaslatra, ahol megőrizte mindvégig életének szeretettartalmát és mélyen humanus gondolkodását.

S most a nyitott sírnál az a kérdés égeti lelkünket, hogy mi marad meg számunkra az Ő szellemi, lelki, erkölcsi értékeiből?

Goethérol van feljegyezve, hogy egy alkalommal esti sétáját végezte s szembetalálkozott önmagával s hasonmása azt kérdezte tőle: mit tettél az emberiség előhaladása, fejlődése, boldogulása érdekében?

Carlyle angol költő azt mondja, hogy mindenki annyit és addig él, amilyen mértékben sikerült életével, munkásságával alkotásaival övéi és társadalma életébe beleágyaznia magát!

Szeretett főpásztorunk mindhalálig megmaradt a béke és szeretet szolgálatában s összes tanítványainak példát adva, utat mutatva, a szeretet evangéliumát szállította lélektől-lélekig, gyülekezettől-gyülekezetig és építette a békesség világát, Istennek országát. Számunkra most is, utoljára egy nagy szolgálatot tesz. Koporsójánál az élete tükrében találkozunk önmagunkkal és hasonmásunk megkérdezi tőlünk, hogy mit tettünk mieink, családunk, társadalmunk, egyházunk jövője, fejlődése, előhaladása érdekében?

A számunkra is feltett kérdésre a feleletet látolgatva, hazafelé vezető útunkban határozzuk el magunkat, hogy elhunyt Főpásztorunk tanításai és példája által vezéreltetve — Istentől kapott képességeinkkel, építjük a minket környező világban a békesség honát, Istennek országát.

Szeretett, elhunyt Főpásztorunknak köszönjük a példaadást, az útmutatást, a tanítást, a prófétai szellemet; köszönjük az isteni törvény útját, amelyet megmutatott és amelyen járnunk tanított. Köszönjük a magvetést, amelyet életábrázolásainkban végeztünk, s amelynek termése biztosítja számára az örökélet koronáját. E koronához most mindannyian hozzáfűzünk egy-egy virágszálat, odahullatunk egy könnycseppet szeretettel, hadd ragyogjanak a mi tiszteletünknek ékkövei az ő koronáján az emberi élet legvégső határáig!

Drága Főpásztorunk! „Tovább már nem kísérhetünk, tilt és visszahív életünk“. Pihenésed legyen csendes! Isten veled, Isten velünk! Ámen.

A búcsúbeszéd elhangzása után, a kövendi egyházközség énekkara Kiss Zoltán lelkész vezetésével temetési énekeket énekelt, majd a gyülekezet énekelte azokat a zsoltárokat, amelyeket néhai főpásztorunk annyira szeretett.

A sír behantolása után Ürmösy Gyula esperes-lelkész zárta be a gyászszertartást:

A gyászoló család és Unitárius Egyházunk vallásközönsége nevében köszönetet mondok a Vallásügyi Hivatal képviselőinek, az egyházak főtisztelendő püspökeinek és kíséretüknek, az Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Theológiai Intézet képviselőinek, az Egyházi Főtanács tagjainak, lelkészeknek, az egyházközségek kiküldötteinek, valamint az egész gyászoló gyülekezetnek, akik szeretett főpásztorunk végtisztesség tételén részt vettek s elhozták virágaikat, könnyeiket és résztvételüket. Kérjük a jó Istent, hogy elhunyt főpásztorunk testének adjon e sírban csendes, békés nyugalmat, lelkének pedig örök üdvösséget. A gyászoló családnak adjon a jó Isten vígasztalást és lelki-erőt súlyos keresztjük hordozásához.

A gyülekezet tagjait a jó Isten vezérelje haza otthonaikba, és a hit s a szeretet jegyében tegye áldottá életüket mindörökké. Ámen.

JÉZUS ISTENFOGALMA

A vallás középpontja az istenfogalom, erre a megállapításra jut minden vallástörténeti és vallásfilozófiai vizsgálódás. A vallás egész világa, a hit és erkölcs viszonya, a kultusz, a vallási közösség, mind az istenfogalom milyenségétől függ. Isten nélküli vallásról a szó igaz értelmében nem beszélhetünk.

1. Az istenfogalom legfejlettebb formájával Jézus tanításában találkozunk. Vallásának világát az Istenről alkotott felfogása határozza meg; ehhez igazodik Istenországának evangéliuma, és ez a mértéke az egyén minden vallási állásfoglalásának. Jézus istenfogalma az Ószövetségben gyökerezik és magán hordozza kora vallási művelődésének befolyását. Forrása és meghatározó jegye Isten tapasztalása a lélek természetes erői által. Istenismeretének kiindulási pontja Isten és ember, teremtő és teremtmény megkülönböztetése. Élete és tanítása tükrözi, hogy Istennel szemben mennyire érezte emberi mivoltát. A teremtmény Isten lényét és tulajdonságait csak „rész szerint“, „tükör“ által ismerheti meg, mivel Isten több, mint amennyit róla a hit állít és a lélek ismer. „Isten nem kizárólagosan olyan, aminőnek mi elképzeljük, hanem olyan is, meg ezenkívül más is. Mi Istenről csak annyit tudunk, amennyit ő önmagáról a mi földi és emberi viszonyainknak megfelelőleg velünk közölni jónak látott. Mi csak az ember világában látható Istent ismerjük és azt is csupán töredékesen.“¹ Isten örökké megmarad az ismert és mégis ismeretlen Istennek.

Istenről csak annyit tudunk felfogni, amennyit emberi fogalmakba is foglalhatunk, a többi csupán érzés, élmény alakjában éi lelkünkben. A teológia fogalmai azonban nem elég teherbírók, kifejezők a személyes istenélmény bemutatására. Isten „egészen más“, nagyobb és több annál, hogy a mi fogalmunkba zárhassuk; őt csak a teremtmény hasonlatosságára alkotott fogalmak segítségével fejezhetjük ki. Jézus is amikor Istenről beszélt nem tehetett mást, mint hitéből analog fogalom nyelvére fordította át az értelem felismeréseit az isteni lényegről. Istenismeretét a mindennapi élet ábrázolásában, a közvetlen tapasztalat nyelvén, egyszerű emberi szavakkal és természetes módon fejezte ki. Istenről mindig hittel szólt és a tanúságtétel erejével. Istenismerete ezért életszerű és emberközelségi.

2. Jézus istenismerete nem merevedett dogmatikus felépítménnyé; teológiája sincs az „Istenről szóló tudomány“ értelmében. Isten nem volt probléma számára, hanem valóság: a jóság, igazság és szeretet személyes valósága. Isten lételére és tulajdonságaira vonatkozó elvont kérdésekkel nem foglal-